Kas töö-tervishoiuarst kohustab või annab nõu?

Miks luuakse euro-rahaga uusi hooldus-kombinaate?

Mis muutub puudega inimeste hambaravis?

Kellest koosneb palliatiivse ravi meeskond?

Viljandi Raamatukogu

November 2016

PUUTEPUNKTID

Sõltumatu ajakiri, mis võitleb erivajadustega inimeste õiguste eest

Nr 52

Kõik Eesti puuetega inimesed, nende lähedased ja nendega tegelevad spetsialistid – ühinege!

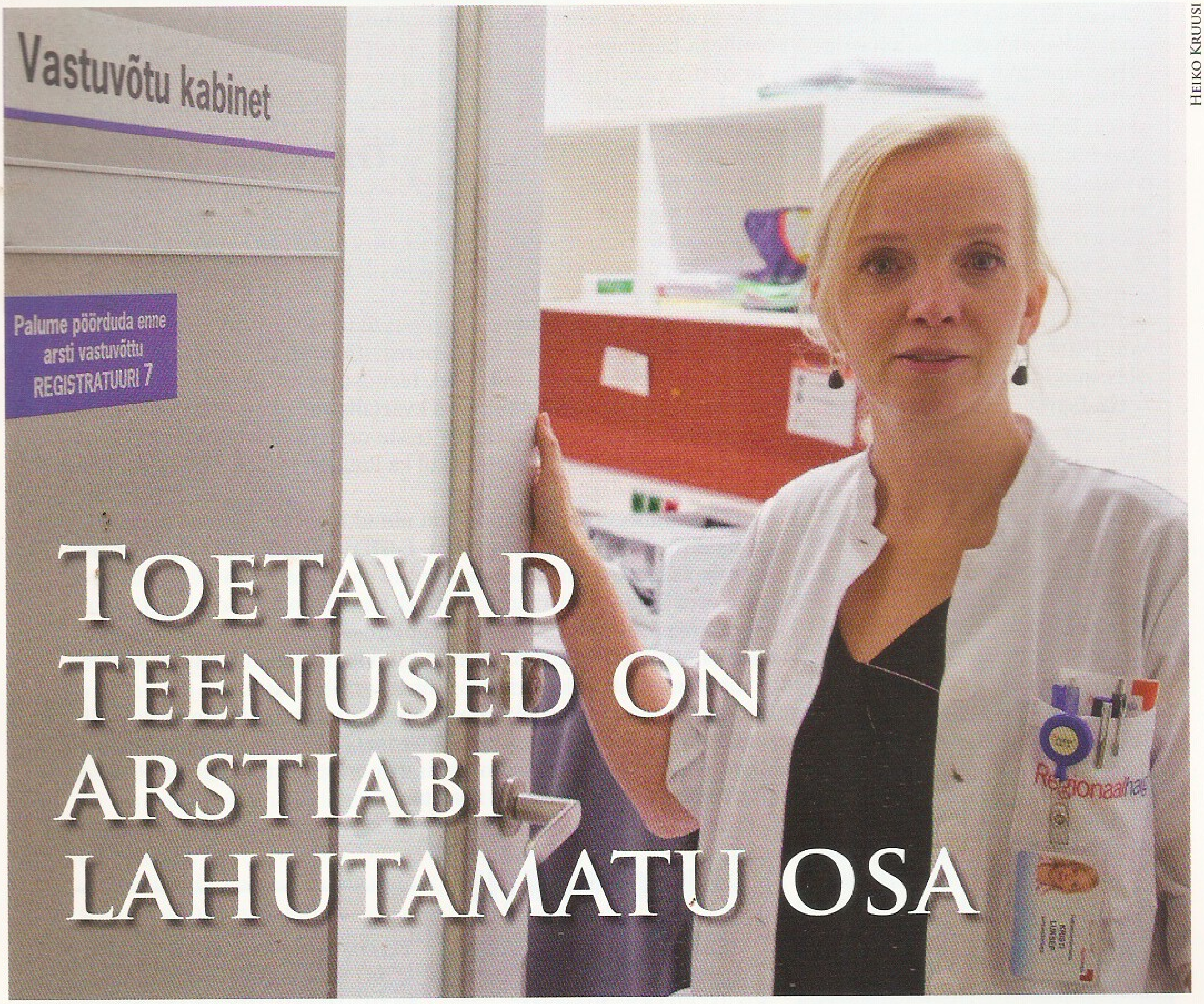

Heiko Kruusi

Toetavad teenused on arstiabi lahutamatu osa

Põletavaid teemasid järgmises numbris:

Millist sotsiaalabi on kõik omavalitsused kohustatud andma?
Kas narkoosis hambaravi on Eestis nüüd kättesaadav?
Kuidas on sujunud uus töövõime hindamise süsteem?

Kuhu saata töövõimetud?

Üks mu endine kolleeg haigestus ja on nüüd juba aastaid puudega inimene. Tal on kõrgharidus ja palju oskusi, aga ta on tihti haige. Vahel halveneb tervis tundidega ja siis peab ta töölt lahkuma. On hästi, kui jõuab endale sugulase autoga järele kutsuda, sest järgmine võimalus on kiirabi. Tuttav lahkus eraettevõttest, kus toimus koondamine. Ta leidis töö riigiasutuses, kus aga kasutati esimesel võimalusel niinimetatud nelja kuu seadust, mis tähendab, et pärast operatsiooni ja pikemat taastumist haiguslehel tehti talle ettepanek mitte vastu vaielda ja saada vallandatud tervisega seotud põhjustel – siis jäävat vähemalt võimalus pöörduda töötukassasse.

Inimene pöörduski ja oli igati aldis kaasa töötama. Kõrgest töövõimetusprotsendist hoolimata oleks ju väga tahtnud uuesti tööd leida. Sellist, mida saab teha siis, kui tervis lubab. Garanteerida kahjuks midagi ei saa, sest iial ei tea, millal tervis halveneb.

Hüvitise saamise periood lõppes. Jätkusid teenused, jupike siit ja teine sealt. Isegi füsioteraapiat õnnestus tööturumeetmete raames saada viis seanssi – rõõm missugune! Füsioterapeut arvas, et just seda olekski vaja, suures mahus lausa. Aga haigekassal on teine vaade – pole näidustatud.

Inimene tüütas töötukassat, uuris, mida veel saaks teha töö või rakenduse leidmiseks. Kuni ühel päeval öeldi otse välja: võtke ometi end arvelt maha, te pole mingi töötegija, meil pole teile midagi rohkem pakkuda!

Uuest aastast käivitub töövõimereform täismahus. Kuhu saata „puuduva töövõimega" inimesed, kes ei taha kodunurgas istuda?

Tiina Kangro, peatoimetaja

Eesti kutsus Maailmapanga appi

Lähedasi hooldavate perekondade olukord on fookuses juba aastaid. Teemat on arutanud erinevad töögrupid, ümarlauad, riigiasutused, ajakirjanikud ja ühiskondlikud aktivistid. Aasta tagasi asutati valitsuse otsusega riigikantselei juurde veel üks töögrupp – hoolduskoormuse vähendamise rakkerühm.

Rühma ülesanne on nüüd veelkord kaardistada lähedaste hooldamisega seotud probleemid tervikuna ning töötada välja inimeste vajadustest lähtuvad lahendused. Rakkerühm peab oma töö valitsusele üle andma täpselt aasta pärast – 2017. aasta novembris. Sellele peaksid siis järgnema seadusmuudatused ja ümberkorraldused, millega tagataks hooldusvajadusega inimestele vajalik tugi ning omaksehooldajatele võimalus normaalsesse ellu naasta.

Rakkerühma juures töötab täiskohaga neli-viis inimest. Ligi paarikümne organisatsiooni esindajad (puuetega inimeste koda, perearstide selts, õdede selts, haigekassa, ministeeriumid, ülikoolid, teenusmajanduse koda, omavalitsusliidud jne) käivad umbes kord kvartalis koos asju arutamas. Vahel kutsutakse sekka ka eksperte ja teiste organisatsioonide esindajaid, näiteks osales hiljutisel koosolekul ka Puutepunktide / Eesti Hooldajate Liidu esindaja.

Tähtsaim samm rühma töös on olnud raporti tellimine Maailmapangalt. Sellest loodetakse palju. Eesti poolt on üle maailma paiknevale ekspertide meeskonnale antud algandmed, nood on lubanud olukorra läbi analüüsida ja seejärel oma ekspertteadmiste ja laialdase kogemuse baasil poliitikasoovitused esitada. Täpselt samuti nagu Eesti on Maailmapangalt saanud soovitusi ka pensionisüsteemi, perearstinduse ja hariduse ümberkorraldamiseks.

Raport valmib kevadel. Samas ei tohi unustada, et oma valikud ja otsused peame ikkagi suutma teha ise. Keegi meile siia korraldusi jagama ei tule, ka maailmaorganisatsioonist mitte. Loodame siis, et me suudame! **Puutepunktide toimetus**

PUUTEPUNKTID

Ilmub alates oktoobrist 2011
Väljaandja MTÜ Puutepunktid
Registrikood 80334985
A/A EE452200221053907379
Faehlmanni 12, 10125 Tallinn
Tel 628 4405
E-post info@puutepunkt.ee

Tellimine www.puutepunkt.ee
© OÜ Haridusmeedia 2016
Peatoimetaja Tiina Kangro
Toimetaja Anne Lill
Kujundaja Heiko Kruusi
Keeletoimetaja Kaja Türk
Trükiarv 8900

VEELKORD PUUDEGA LASTE VANEMATE PUHKEPÄEVADEST

EELMISES AJAKIRJAS PUUDUTASIME LAPSEVANEMATELE ETTE NÄHTUD PUUDEGA LASTE LISAPUHKUSEPÄEVADE TEEMAT: KÜSISIME, MIKS VAID KOLMANDIK VANEMAIST KASUTAB SEDA VÕIMALUST. MEILE KIRJUTAS KAKS LAPSEVANEMAT, KES KIRJELDASID, MIKS NEIL POLE ÕNNESTUNUD LISAPUHKEPÄEVI VÕTTA.

Tööandja ütles, et kuna firma ostab raamatupidamist sisse, siis mulle vabade päevade vormistamine, asendaja töölevõtmine või mõnele kolleegile lisatasu maksmise vormistamine toob kaasa lisatööd – raamatupidamisfirmale tuleb aga maksta igalt täiendavalt kandelt lisaraha. Nii jäingi mina oma päevadest ilma, sest tööandja selgitas, et riik maksaks talle tagasi vaid minu palga, aga mitte suurenevat raamatupidamiskulu. Kuna olen niigi tööandjale riskantne töötaja, laps on ju tihti haige, siis protestida ma ka ei tahaks. Ei teagi, kuidas sellist olukorda saaks üldse lahendada.

Marit Läänemaalt

Lapse isa käis ka, juba paar aastat tagasi, neid puhkepäevi küsimas. Kuna ta töötab aga vaid kuue töötajaga osaühingus, kus firmajuht teeb ise kõike, siis probleem tekkis sellest, et keegi ei osanud neid blankettegi üles otsida. Ma ise küll helistasin sotsiaalkindlustusameti infosse ja sain kõik teada, aga siis juba ütles mees, et tema ei lähe uuesti tüli norima. Nii jäidki meie perel lisapuhkepäevad saamata.

Anneli Ida-Virumaalt

PALUSIME TÖÖINSPEKTSIOONIL KOMMENTEERIDA, MIDA TÖÖTAJA SELLISTES OLUKORDADES TEHA SAAKS. MEILE VASTAS TÖÖSUHETE NÕUSTAMISTALITUSE JUHATAJA ANNI RAIGNA.

Töölepingu seadus (TLS) võimaldab ühele vanematest kuus ühe tööpäeva ulatuses vaba aega puudega lapse eest hoolitsemiseks. Kui puudega lapsi on mitu, on vanematel võimalik lisapuhkepäeva võtta vastavalt puudega laste arvule.

Puudega lapse eest hoolitsemiseks mõeldud lapsepuhkust peab töötaja ise küsima. See tähendab, et lapsepuhkuse saamiseks peab töötaja tegema tööandjale avalduse ning seda vähemalt 14 kalendripäeva ette. Need päevad on võimalik lisada ka juba ette puhkuste ajakavasse ehk puhkusegraafikusse (mis on kinnitamisel pooltele siduv). Seega kui töötaja on sooviavalduse õigeaegselt teinud, ei ole tööandjal alust lapsepuhkuse andmisest keelduda. Olgu siis põhjenduseks raamatupidaja puudumine vms. Tööandjal on kohustus maksta töötajale eelviimasel tööpäeval enne lapsepuhkusele jäämist puhkusetasu keskmise tööpäevatasu ulatuses. Eraldi võib teha kokkuleppe, et puhkusetasu makstakse muul ajal, kuid mitte hiljem kui järgmisel palgapäeval. Lapsepuhkusetasu hüvitatakse tööandjale omakorda riigieelarvest. Selleks tuleb tööandjal esitada sotsiaalkindlustusametile taotlus.

Küll aga on puudega lapse lapsepuhkuse päevade kasutamise osas üks asi, mida töötaja peaks kindlasti silmas pidama. Nimelt lapsepuhkus tuleb ära kasutada kalendrikuu jooksul, vastasel juhul see aegub. Üksnes tööandjaga kokkuleppel võib igakuiselt ette nähtud lapsepuhkuse päevi liita ja kasutada mitme kuu eest korraga.

Kui aga töötaja soovib kasutada puudega lapse lapsepuhkust kord kuus, nagu seadus ette näeb, ning teeb sooviavalduse õigeaegselt, on töötajal õigus lapsepuhkust saada ja tööandjal kohustus lapsepuhkust anda ning selle eest tuleb ka tasu maksta.

Loomulikult tasub töötajal puhkuse kasutamisel arvestada võimalusel ka tööandja huvidega, kuid lõppude lõpuks on tööandjal igal juhul kohustus puhkust anda, isegi siis, kui see tähendab tema jaoks ebamugavat asjaajamist. Tööandja halduskoormus võib väheneda, kui töötaja teavitab puudega lapse lapsepuhkusest ette varakult ja võimalusel ühekorraga ning kui pooled lepivad kokku puhkusetasu maksmises palgapäeval.

Kui aga pooled ei jõua kokkuleppele, on võimalus lahendada vaidlus töövaidluskomisjonis.

STATISTIKAAMETI ANDMEIL EI KÄI HOOLDAMISE TÕTTU TÖÖL 17 400 TÖÖEALIST.

TÖÖTERVISHOIUARST ON KOOSTÖÖPARTNER, MITTE KOHTUNIK

OKTOOBRI PUUTEPUNKTIDES JUTUSTAS PIKA STAAŽIGA MEDÕDE ULVI OMA HALVAST KOGEMUSEST VISIIDIGA TÖÖTERVISHOIUARSTI JUURDE. LIIKUMISTAKISTUSEGA NAINE VÕINUKS TÖÖKOHATA JÄÄDA. SELLE KUU AJAKIRJAS SELGITAB SOTSIAALMINISTEERIUMI KÕRGE VALDKONNAJUHT, ET SEADUSTES TA VIGA EI NÄE NING TEGU VÕIS OLLA PELGALT ÜKSTEISEST MÖÖDA SUHTLEMISEGA.

Ulvi probleem tekkis sellest, et töötervishoiuarst oli teinud otsuse: liigesehaigust põdev, proteesitud põlvede ja puusadega ning küünarkarkudega liikuv naine ei tohi töötada pikema tööpäevaga kui kuus tundi.

Ulvi aga töötab, vastupidi, 12-tunniste, vahel isegi 24-tunniste vahetustega ja on sellega igati rahul. Ta elab maal, aga töötab linnas. Naise sõnul oleks just igapäevane töö ja kodu vahet sõitmine talle üle jõu käivalt raske. Pikemate vahetustega töötades saab ta aga mitu vaba päeva puhkamiseks, taastumiseks ja endaga tegelemiseks. Kuna Ulvi on ise meedik ja ta haigus juba pika ajalooga, on ta jõudnud oma erivajadusi tundma õppida ning kõik variandid läbi katsetada. „Akuutosakonnas ma võib-olla vastu ei peaks, aga hooldushaiglas on öövalved rahulikud, saan kõik tehtud ja ka tööandja on minuga alati rahul olnud," rääkis Ulvi.

PUUTEPUNKT TÖÖVÕIMEREFORM 3

Ulvi sai suure üllatuse osaliseks, kui arsti otsus paiskas tema jaoks sobiva töögraafiku pea peale.

KAS TÖÖTERVISHOIUARST ON UUS JUMAL TAEVAS?

TÖÖTERVISHOIUARSTIDE ÜLESANNE ON TAGADA, ET INIMENE TÖÖTAMISEGA OMA TERVIST EI RIKUKS. MIDA AGA TEHA SIIS, KUI SAMA MEEDIK VÕTAB VASTU OTSUSE, MIS JUST, VASTUPIDI, SEAB TÖÖTAJA TERVISE LÖÖGI ALLA?

Ulvi on üks neist kümnetest tuhandetest inimestest Eestis, kes on kimpus liigesehaigusega. Tal on proteesitud mõlemad puusad ja põlved ning igapäevase liikumise juures kasutab ta küünarkarku.

Tal on puue ja senise süsteemi järgi 80-protsendine töövõimetus. Ometi on tubli naine jätkanud töötamist õpitud erialal – meditsiiniõena. Juba 27 aastat on ta töötanud samas haiglas, mis hiljutiste reformide kestel on reorganiseeritud hooldushaiglaks.

„Teen graafikujärgselt 12-tunniseid valveid, vahel ka 24-tunniseid. Nii sobib mulle kõige paremini. Töö mulle meeldib, töö iseloom on meie haiglas üsna rahulik. Saan tööd teha nii istudes kui ka ringi liikudes, öövalved on tavaliselt vahejuhtumiteta, kuna tegemist ei ole aktiivravi osakonnaga. Minuga on siin majas alati rahul oldud, mu töö kohta pole pretensioone olnud ja tunnen ka ise, et olen õige inimene õiges ametis. Mulle sobibki töötada pikemate valvetega, mille järel saan kolm-neli vaba päeva kodus taastumiseks," alustab Ulvi lugu, mis võttis pärast üht korralist käiku töötervishoiuarsti juurde aga äkitselt ootamatu pöörde.

ARST ARVAB TEISITI

Nagu teada, peavad ettevõtted saatma töötajaid – olgu puudega või puudeta – regulaarselt töötervishoiukontrolli. Seal siis vaadatakse, et töötamine ja töökeskkond nende tervist ei rikuks.

„Tänavu veebruaris käisin minagi korralisel visiidil. See toimus firmas, kust meie haigla seda teenust ostab. Seal doktor otsustaski, et ma ei tohi oma tervisega pikki valveid teha ja et mu tööpäevade lubatud piiriks on vaid kuus tundi," kirjeldab Ulvi.

Mis naisele kõige imelikum tundus: arst võttis sellise otsuse vastu sisuliselt temaga asja arutamata.

RIIK MAKSIS 2015. AASTAL 9,7 MILJONIT EUROT PUUDEGA LAPSE TOETUSTEKS. OKTOOBER 2016

Töötervishoiuarst tegi otsuse, et Ulvi ei tohi töötada rohkem kui kuus tundi päevas. Ministeeriumi selgitusest võib aga välja lugeda, et meedik võinuks sedalaadi küsimuses piirduda soovituse või ettepanekuga, mis oleks töötajal-tööandjal aidanud Ulvi töökoormust kaaluda.

Nüüd äkitselt oli aga haigla probleemi ees. Töötervishoiuarst oli teinud otsuse ning seaduse järgi peavad tööandja ja töötaja seda täitma. Ulvi püüdis küll arstiga uuesti jutule saada, et olukorda veel kord selgitada, aga see ei õnnestunud. Meedik jäi endale kindlaks: Ulvi ei tohi töötada rohkem kui kuus tundi päevas. „See võib mulle maksma minna töökoha, sest igapäevast tööle sõitmist mu tervis ilmselt välja ei vea," nentis Ulvi nõutult.

Puutepunktide soovitusel käis ta oma kulul teise töötervishoiuarsti vastuvõtul. Too arvas, et pikad vahetused ei ole siiski probleem, kui enesetunne sellest ei halvene, kuid soovitas siiski pisut töökoormust vähendada ja rohkem taastumiseks aega võtta. Nüüd ongi Ulvi tööandja kahe vahel: kumma arsti otsust täita? Kuidas teha nii, et seadus oleks täidetud, aga mitte selle hinnaga, et Ulvi töötamisest peaks loobuma?

Palusime sotsiaalministeeriumi terviseala asekantsleril Maris Jessel sellist olukorda selgitada. Kas tõesti on töötervishoiuarstidele antud seadusega voli kirjutada inimestele ette ka töögraafikuid, ilma nende endi arvamust kuulamata? Kas töötervishoiu alal on meedikute volitused piiramatud? **Tiina Kangro**

SOTSIAALMINISTEERIUM SELGITAB

Maris Jesse meeskon[...] tõdes, et artiklis tõsta[...] tatud küsimuse asjus [...] ministeeriumil täiendavaid sea[...] dusmuudatusi plaanitud ei ole[...] „Siiski sooviksime olukorda veel kord selgitada," seisis vastuses.

Töötervishoiuarsti läbiviida[...] tervisekontrolli eesmärk on enne[...] tada terviseprobleeme. Töötervis[...] hoiuarst hindab tervisekontrol[...] lis, kas töökeskkond ja -korraldus[...] sobivad töötajale. Vajadusel tee[...] ta ettepanekuid töökeskkon[...]

või -korralduse muutmiseks. Eesmärk on, et töötervishoiuarsti tehtud otsused ja ettepanekud peavad aitama tööandjal töökeskkonda ja töötingimusi kohandada töötaja terviseseisundiga vastavaks.

Töötervishoiuarstil on õigus esitada tervisekontrolli tulemusena ettepanekud (näiteks vajadus kasutada isikukaitsevahendeid, kohandada töölauda, valida paremini tooli jne) eesmärgiga säilitada töötaja töövõime ja ennetada tööga seotud tervisehäireid. Need ettepanekud on tööandjale soovituslikud.

Samuti annab töötervishoiuarst hinnangu töötaja tööle sobimise või mittesobimise kohta ning toob esile vajaduse kohaldada töötamisele piiranguid (näiteks et inimesele ei sobi töötamine mürarikkas keskkonnas jms).

Töötajal õigus nõuda

Kui töötaja soovib ja arst on andnud vastava hinnangu, siis on tööandjal kohustus viia töötaja ajutiselt või alaliselt teisele tööle või kergendada ajutiselt ta töötingimusi. Kui selline olukord tekib, kuid tööandjal ei ole võimalust ettevõttes kergemat tööd leida ega ka töökohta kohandada, lubab seadus tööandjal töötajale töösuhte üles öelda (töölepingu seadus § 89). Seega tööandja ei saa sundida töötajat tegema tööd, mis pole ta tervisele sobilik.

Lisaks on oluline rõhutada, et ettepanekute ja soovituste tegemiseks peab töötervishoiuarstil olema hea ülevaade ettevõtte töökeskkonnast. Ta peab olema tutvunud ettevõtte ja vastava dokumentatsiooniga, samuti suhtlema töötaja ja tööandjaga. Arst peab süvenema töötaja tervisemuredesse ja töötingimustesse, ühtki soovitust ei saa võtta „laest".

Fookuses ohutegurid

Hoolimata eeltoodust nõustume, et kehtiv töötervishoiualane tervisekontrolli korraldus vajab siiski parandamist. Nimelt vahel ei teadvusta tööandjad töötaja tervisekontrolli saatmisel töökeskkonna riskide hindamise olulisust ega mõista, et vajadus on saata töötaja tervisekontrolli töös esinevatest ohuteguritest lähtuvalt, mitte lihtsalt niisama.

Terviseala asekantsler Maris Jesse

Töötervishoiu ja tööohutuse seadus ei anna praegu tervisekontrolli saatmiseks täpseid juhiseid ning seab kohustuse saata tervisekontrolli iga töötaja, kelle tervist võib mõjutada töökeskkonna ohutegur või töö laad.

Seetõttu saadavad tööandjad sageli töötaja tervisekontrolli ilma ohuteguritega kokkupuutest tulenevaid terviseriske hindamata. Sellega seoses analüüsime praegu võimalusi muuta tervisekontrolli suunamine rohkem ohuteguritest tulenevaks. Näiteks tuleks töötaja tervisekontrolli saata järgmiste ohutegurite esinemisel: plii, asbest, elektromagnetväljad, müra, vibratsioon jne. Samuti on näidustatud tervisekontrolli saatmine teatud töötamise laadide korral (näiteks pidev töötamine öösel).

Vigane kommunikatsioon

Teie kirjeldatud näites võib tegemist olla aga arsti-patsiendi ning patsiendi-tööandja vahelise kommunikatsiooniprobleemiga. Rõhutaksime, et eriarvamuste korral on tööandjal ja töötajal õigus ja võimalus paluda töötervishoiuarstilt täiendavaid selgitusi: täpsustada olukorda, paluda otsus üle vaadata jms.

Tööandjale ja töötajale jääb alati võimalus paluda teise arsti arvamust. Ravikindlustuse seaduse § 40 näeb ette teisese arvamuse küsimise võimaldamise, kui isik ei ole otsusega rahul. See võimalus on loodud just patsientide huve silmas pidades. On tavapärane ja mõistlik, et taolised küsimused lahendataks ära arsti-tööandja-töötaja koostöös, aga kirjeldatud juhtumis millegipärast seda ei tehtud või see ei õnnestunud. Oluline on koostöö töötaja tervise nimel. Töötervishoiuarstile ei ole antud mingit erakordset või kummalist rolli ja tema ülesanne on täita lihtsalt oma seadusest tulenevaid kohustusi ning hinnata töötaja töö kokkusobivust.

Seega veelkord: töötervishoiuarstil on õigus esitada tervisekontrolli tulemusena ettepanekuid, mis on täitmiseks soovituslikud. Samas on töötervishoiuarstil õigus anda ka hinnang, kui ta näeb, et töötajale ta töö või töötingimused ei sobi. Seega võib töötervishoiuarst tõesti teha oma ekspertteadmistele tuginevalt ka otsuse, et töötaja ei tohi samadel tingimustel töötamist jätkata.

Tööandja siiski vastutab

Nüüd on tööandja olukorras, kus tema peab otsustama, mis edasi saab. Kui tööandja rakendab töötajat edasi tööl, mis on töötaja tervisele ohtlik, võtab tööandja riski, et edasi töötamise korral töötaja tervis halveneb. Tööandja vastutab oma ettevõttes oleva te töötajate eest ning kui ta lubab töötajal teadlikult töötada tervist kahjustavates tingimustes, on ta hiljem töötaja haiguse tekkimise või vigastuse saamise korral ka selle eest vastutav. Näiteks saab töötaja esitada tööandja vastu tervisekahjude hüvitamise nõude võlaõigusseaduse alusel.

Maris Jesse
SOTSIAALMINISTEERIUMI TERVISEALA ASEKANTSLER

ŠOKK, MIDA SAAKS INIMLIKUKS TEHA

Vähki haigestumine kasvab nii Eestis kui ka kogu maailmas. 2013. aastal registreeriti Eestis 8154 uut vähijuhtu. Seda on peaaegu kahe tuhande võrra enam kui kümme aastat varem.

Statistikas pole andmeid selle kohta, kui paljudele neist enam kui 8000 inimesest oli oma haigusest teadlikuks saamine šokk. Vähk hirmutab. Haigus on raske ja lisaks on sel halvaendeline maine. Kuigi pahaloomuliste kasvajate ravivõimalused on tänu meditsiini arengule paranenud ja nüüdisajal elavad paljud vähihaiged haigusega pikki aastaid või isegi aastakümneid, teab igaüks ka halvema kuluga lugusid. Numbrite keeles öelduna on väikeses Eestis neli tuhat vähisurma aastas.

Põhja-Eesti regionaalhaigla sotsiaaltöötaja Kristi Luksepa sõnul on vähidiagnoos igale inimesele alati šokk. Sellele järgneb sageli eitamise faas. Loodetakse, et äkki on tegu siiski valediagnoosiga. Et võib-olla arst siiski eksis. Kuni selleni välja, et öeldakse: mul on küll pahaloomuline kasvaja, aga vähki mul õnneks siiski pole.

Järgmine etapp on viha ja meeleheide, mis on eriti ränk neil juhtudel, kui haige on millegipärast liiga hilja arsti juurde jõudnud. Kas seetõttu, et ta pole lihtsalt õigel ajal tohtri vastuvõtule pääsenud, või siis on ta ise esimesi haigustunnuseid ignoreerinud ja arsti juurde minekut edasi lükanud. Sellisel juhul võib inimene pikaks ajaks takerduda süüdlase otsingutesse, mis on emotsionaalselt raske nii haigele endale kui ka ta lähedastele. Kõige kurvem on see, et isegi kui õnnestub vähi „süüdlasele" jälile jõuda, ei aita see inimest kuidagi ega millegagi edasi.

„Kindlasti vajab sellises seisus patsient toetust. Psühholoogilt, sotsiaaltöötajalt, hingehoidjalt, kogemusnõustajalt jne, kes aitavad emotsioonidesse takerdunud inimesel olukorraga rahu sõlmida ning keskenduda ravile ja tervenemisele," ütleb Kristi Luksep. Ta soovitab, et pakutavast abist ja nõustamisest ei maksaks ühelgi inimesel kergekäeliselt loobuda. Isegi siis, kui esialgu tundub, et ta tahab olla oma muredega omaette ja kõrvalseisjate nõu ei vaja. Või ka siis, kui näib, et seis on selline, kus ühestki jutust enam niikuinii mingit kasu pole.

Puutepunktide toimetus

MEDITSIIN LAHENDUS

KRISTI LUKSEP ON OLNUD VÄHIHAIGETELE TOEKS NII KOGEMUSNÕUSTAJA KUI AASTAID KA KUTSELISE SOTSIAALTÖÖTAJANA. KÕIK SAI ALGUSE ISIKLIKUST KOGEMUSEST SELLE HAIGUSEGA. NÜÜD ON TEMA UNISTUS, ET MITTE ÜKSKI VÄHIDIAGNOOSIGA SILMITSI SEISJA EI PEAKS JÄÄMA AHASTUSEGA ÜKSINDA.

Kristi soov on, et kõigis haiglates tegutseks multidistsiplinaarsed meeskonnad, kus inimesega tegelevad lisaks meedikutele psühholoogid, hingehoidjad, kogemusnõustajad, sotsiaaltöötajad. Mitte lihtsalt ei tegele, vaid toetavad teda sel keerulisel teekonnal.

Kristit ennast tabas vähk õige noorena. Ta polnud siis veel kolmekümnenegi. Loomulikult ei osanud tol ajal kolme- ja kaheksaaastase poja ema pealtnäha tühise tervisemure pärast arsti vastuvõtule minnes vähi peale mõeldagi. Nii paraku läks. Nüüd on sellest ajast möödas 14 aastat.

„Juba vähiravi ajal viis Hiiu onkoloogiakeskuse sotsiaaltöötaja Katrin Raamat mind kokku Põhja-Eesti Vähiühingu inimestega. Koos teiste noorte vähihaigetega lõime ühingu katuse alla noorterühmituse," meenutab Kristi.

„Vähiühingute tegevuses osalevad ju valdavalt eakamad, sest vähki esinebki kõige rohkem ikka vanemate inimeste hulgas. Aga noorte haigete probleemid on teistsugused. Noorel võivad vähi tõttu ülikooliõpingud pooleli jääda, nii juhtus ka mul endal," räägib Kristi.

ÜKSI ON VAID POOL
T. VAJA ON MEESKONDA.

Kristi vahetas tasuva juristitöö sotsiaaltöötaja ameti vastu ja ta pole seda otsust hetkekski kahetsenud.
HEIKO KRUUSI

Ta jätkab: „Noorele vähihaigele teeb muret see, kuidas käituda olukorras, kui töökaaslased tema tuppa astudes piinlikult vakka jäävad või kui abikaasa teda paruka pärast häbenema hakkab. Või kui abielu hakkab haiguse tõttu lagunema, sest abikaasal käib elu raskelt haige inimese kõrval üle jõu. Ning juba puht praktilises mõttes ei saa tööl käiv inimene tulla ühingu koosolekule näiteks kolmapäeval kella 12-ks. Püüdsimegi siis leida noorematele inimestele sobivamaid tegutsemisvorme. Avasime internetifoorumi, kus arutlesime nimelt noori vähihaigeid huvitavate probleemide üle, korraldasime koolitusi ja muud sellist."

SOTSIAALTÖÖTAJAKS

Järgnes kogemusnõustaja koolitus ning pikki aastaid oligi Kristi paljude vähihaigete kõrval kui inimene, kel endal teekond vähiga läbi käidud. Mida aasta edasi, seda rohkem aga hakkas Kristi tundma, et üksnes oma kogemuste jagamisest jääb väheks. Ta tahtis teha midagi enamat.

Juristiharidusega naine astus Tallinna ülikooli sotsiaaltöö magistriõppesse. „Tegin seda tol hetkel tõepoolest üksnes sel põhjusel, et tahtsin olla pädevam kogemusnõustajana. Seda viimast tegin vabast ajast ja lisaks põhitööle. Mul oli meele järele ning ka hästi tasustatud töö maksu- ja tolliametis. Hiljem töötasin juristina erafirmas ning mul polnud mõtteski ametit vahetada. Ometi just nii läks. Kuigi ma küpsesin ikka väga pikalt enne, kui selle sammu astusin. 2009. aastal sai minust sotsiaaltöö magister, aga sotsiaaltöötaja ametisse asusin veel kaks aastat hiljem," jutustab naine.

Põhja-Eesti regionaalhaigla onkoloogia- ja hematoloogiakliinikusse pakkus Kristi end ise välja. Lihtsalt kuulis juhuslikult, et seal vajatakse sotsiaaltöötajat, ja läks kohale asja uurima.

„Tulin siia ja töötangi palliatiivravi meeskonnas juba kuuendat aastat," jätkab ta. „Tunnen, et olen oma õigel kohal, ning ei kahetse erialavahetust. Ma tõesti tunnen, et teen ülivajalikku tööd. Töötan teiste kõrval ka inimestega, kel pole enam tervenemislootust. Kuid me saame oma meeskonnaga palju ära teha selle nimel, et nende elu oleks lõpuni välja inimväärne ja nii kvaliteetne kui vähegi võimalik," selgitab ta.

„Aga meie nõu ja toetust vajavad ka teised vähihaiged. Võib ehk öeldagi, et palliatiivne ravi algab vähidiagnoosi saamise hetkest ning kestab läbi haigusperioodi. Pole mõtet salata, et sageli surmani välja."

Teejuht tundmatuses

„Vähki haigestunud inimene leiab end ootamatult uuest ja talle tundmatust olukorrast," ütleb Kristi. „Tema ees on hulk küsimusi, millele tal ei pruugi vastuseid olla. Näiteks kuidas rääkida vähist oma teismelisele lapsele? Kes hoolitseb laste eest, juhul kui üksikemast vähihaigel tuleb pikemalt haiglasse jääda? Kuidas korraldada laenude-liisingute ja muude maksude maksmine, kui igakuist palgaraha ühest hetkest enam arvele ei laeku? Haigusraha makstakse ju välja tagantjärele ning see ei ole 100 protsenti palgast nagu vanasti. Peale kõige muu hirmutab haiget ravi, mis ees ootab ja mis võib tuua kaasa vaevusi ja muutusi välimuses. Kogu selles keerukuses orienteerumiseks lähebki vaja kõrvalolijate abi. Kogemusnõustaja jagab tunnet, kogemusi ja enda läbiproovitud nippe. Sotsiaaltöötaja aitab haigel korraldada praktilisi eluolulisi asju, annab nõu, kust ja kuidas taotleda tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid, aitab vajadusel dokumente vormistada jne."

Kristi tunnistab, et palliatiivravi meeskonna liitumine ravitöösse võib haige jaoks olla – ja enamasti ongi – emotsionaalselt raske. Ravi algusest saati on ta ju lootnud, et kõik läheb siiski hästi, ta saab vähist jagu ja terveneb. Kui aga arst ühel päeval teatab, et nüüdsest aktiivravi lõpeb, on see ränk hoop igaühele. Eriti raske on sellise otsusega leppida juhul, kui see on haigele teatavaks tehtud ootamatult ja järsult konsiiliumilaua taga, inimest ees ootavaks eelnevalt ette valmistamata.

Kristi sõnul ongi küsimus, miks mõnikord siiski nii läheb, et patsient arstlikus konsiiliumis palliatiivravile ülemineku teate peale sõna otseses mõttes kokku variseb, väga mitmetahuline.

Võib-olla on selle taga otsust ette lugeva meediku vähene suhtlemisoskus. Või ka enesekaitse – ehk arst lihtsalt pelgab ahastuses inimeste pisaraid. Samas ta ju teab, et seda inimest enam terveks ravida ei saa. Üks tohtrite kiirustamise põhjuseid on kindlasti ka nende suur töökoormus. Pole sugugi hõlbus ühes suures haiglas viis-kuus arsti ühekorraga laua taha istuma saada.

Palun inimlikkust!

„Tegelikult ei peaks sellised teated üldse haigeteni jõudma konsiiliumilaua taga," leiab Kristi.

„Need ravilõpu jutuajamised on paratamatult rasked ning parim lahendus on, kui haige raviarst võtab aja ning räägib haigega rahulikult ja põhjalikult asjad lihtsalt läbi. Veel parem, kui neis jutuajamistes osalevad ka psühholoog, sotsiaaltöötaja, haige pereliikmed, nagu on tavaks meie haiglas. Seejuures peame arvestama, et samu asju tuleb rääkida inimesele mitu korda, aina ja uuesti, sest teadvusel on omadus ebameeldivat infot välja tõrjuda. Sageli läheb nii, et selgitame inimesele õhtul põhjalikult tema olukorda, sõnastame ka selle, et surm paratamatult saabub. Aga järgmisel hommikul küsib ta ikkagi, mis ravi ta nüüd edasi saama hakkab," toob ta näite.

Kristi jätkab, et toetust ja nõustamist vajavad kindlasti ka [illegible]
haige ja surija pereliikmed. [illegible]
on ees ootav paratamatus [illegible]
tav. Kardetakse, et ei osata [illegible]
aidata, kardetakse ka omi [illegible]
Tänapäeva inimene ei oska [illegible]
võtta surma elu loomuliku [illegible]
Selles nähakse pigem [illegible]
ebaõnnestumist. Millest [illegible]
lähtuvad süüdistused.

„On juhtunud, et saadame [illegible]
mese haiglast koju. Tal on [illegible]
kaasas, oleme kokku leppinud [illegible]
koduõde hakkab tal kord [illegible]
abiks käima. Aga nii ta ise [illegible]
pereliikmed on haavunud: [illegible]
saadetakse inimene koju [illegible]
kedagi ei huvita! Oleme sel [illegible]
alati öelnud, et me ei saada [illegible]
surema, vaid elu lõpuni elama. [illegible]
oma kodu on kindlasti parim [illegible]
kus elu lõpuni elada. Igas [illegible]
eriolukorras pakume ju ikka [illegible]
andeid, ambulatoorset ja kui [illegible]
ka haiglaravi," räägib Kristi [illegible]
lisab, et lähedastel on tegelikult [illegible]
ju võimalusi parandamatult [illegible]
elulõpp paremaks muuta. [illegible]
see on üks valdkond, mille [illegible]
nad vajavad kindlasti nõu ja abi.

Väärtustage aega

Ta toob näite oma tööst. [illegible]
hilisel tunnil, kui Kristi oma [illegible]
netis pabereid täitis, kuulis ta [illegible]
koridorist kostvat valju nuttu. [illegible]
tagant leidis ta eest neli [illegible]
tult nutvat noort inimest. [illegible]
ja, et nende isa oli äsja saanud [illegible]
hilisjärgus, juba ravimatus [illegible]
mis kopsuvähist. Koos [illegible]
elada ehk veel kuu aega.

„Kuulge, kullakesed, [illegible]
on ju praegu veel elus! [illegible]
temaga, nautige seda aega, [illegible]
veel teiega on. Pakkuge [illegible]
ke, mis talle rõõmu [illegible]
mida ta oma elus alati [illegible]
tahtnud teha," meenutab [illegible]
õhtul toimunud jutuajamist. [illegible]
nud teada, et haige mehe [illegible]
harrastusteks oli kalal [illegible]
teater, andiski ta lastele [illegible]
kõike oma isale pakkuda, [illegible]
kuni tervis selleks veel [illegible]
annab.

Kristi ütleb, et nende [illegible]

te inimeste ega ka nende isaga ta edaspidi ei kohtunud. Aga jupp aega hiljem kuulis ta poolkogemata kedagi pajatamas lugu, et üks blond naine olevat Mustamäe haiglas neljale noorele inimesele head nõu andnud, kuidas olla toeks oma ravimatus staadiumis vähihaigele isale. Prognoositud nelja nädala asemel elanud see keskeas mees kaks korda kauem. Kristi ei varjagi rõõmu, et tema nõuanded olid aidanud kaasa sellele, et mehe viimased elukuud olid inimlikult täisväärtuslikud. Seda nii mehe enda kui loodetavasti ka tütarde jaoks.

Vaja on hoolida

Kristi jätkab, et soovitused elada oma päevade lõpuni tavapärast elu kehtivad vähihaige kohta siiski vaid juhul, kui ta saab sümptomeid kontrolli all hoidvat ravi.

Võimatu oleks ju nautida ooperietendust, kodust kaminatuld või jalutuskäiku mere ääres, kui sind vaevavad valud, kui sa ei saa süüa, sest toit ei püsi sees, kui sa ei suuda tursete tõttu end liigutada või kui sul on hingamisraskused.

Kõigi nende vaevuste leevendamiseks on tänapäeva meditsiinis võimalused olemas. Aga kahjuks pole hilisstaadiumis vähipatsientide sümptomikontroll Eesti igas paigas kättesaadav. Isegi palliatiivravipatsientide jaoks mõeldud nõustamismeeskondi on Eesti haiglatest praeguse seisuga kõigest üks – Põhja-Eesti regionaalhaiglas, kus Kristi töötabki.

„Probleem on selles, et sotsiaaltöötaja, psühholoogi (välja arvatud kliinilise psühholoogi) või hingeabi teenus pole haigekassa rahastatud, see ei kuulu raviteenuste hulka. Haigla peab ise kuidagi kombineerima, kui otsustab neid spetsialiste palgata, meiegi saame palka haigla eelarvest," räägib Kristi. „Aga inimesed vajavad abi ja poliitiline otsus täismeeskondi rahastada tuleks kiiremas korras ära teha. Sest aastas sureb vähki neli tuhat Eesti inimest. Kujutlegem inimeste rivi, kus seisab õlg õla kõrval neli tuhat inimest – nad ulatuksid Vabaduse platsilt Kadrioru lossini välja!" lisab ta.

„Kõik nad ei ela Tallinnas, et meie haiglasse tulla, aga igaüks neist on Eesti riigi rikkus, meie inimesed. Peaksime ju hoolima oma inimestest nende viimse päevani välja. Või kui me seda ei jaksa, siis mis on see teine otsus?" **Anne Lill**

Mis on mis?

Palliatiivne ravi on suunatud elu ohustava haigusega silmitsi olevate patsientide ja nende perede elukvaliteedi parandamisele. Palliatiivse ravi eesmärk on võimalikult aegsasti tuvastada, hinnata ja ravida haigusest ning selle ravist tulenevat valu ja teisi füüsilisi sümptomeid ning leevendada psühhosotsiaalseid ja hingelisi kannatusi.

Hospiits töötab nende inimeste jaoks, kelle haigusele ei ole enam tervendavat ravi ning kel nende haiguse tõttu ei ole jäänud kaua elada. Hospiitsi töö eesmärgiks on võimaldada kaugelearenenud ja surmaga lõppeva haigusega inimesel elada maksimaalselt täisväärtuslikku elu kuni surmani ning tagada talle väärikas ja rahulik elust lahkumine.

Haiglaelus ollakse harjunud, et arstid on seal ikka veel absoluutne A ja O. Ometi sõltub patsiendi heaolu ja hingerahu suuresti tugimeeskonna professionaalsusest. Heiko Kruusi

KUIDAS SAAB SOTSIAALTÖÖTAJA OLLA ABIKS?

AKADEEMILINE MEDITSIIN RAVIB HAIGET ORGANIT. SOTSIAALTÖÖTAJA TEGELEB AGA INIMESE KUI TERVIKUGA.

Seepärast ongi hädavajalik, et meedikute kõrval oleksid haiglameeskondadesse kaasatud ka tugispetsialistid. „Ravi võib olla väga palju tulemuslikum, kui haige kopsu või neeru taga osatakse näha laiemat pilti," ütleb vähipatsientidega töötav sotsiaaltöötaja Kristi Luksep, kel on ka isiklik kogemus vähiga.

Tunnistan, et haigla ravimeeskonda „sisseimbumine" ei läinud mul üleliia hõlpsasti. Umbes kolm aastat võttis aega, enne kui oma jala üldse arstide toa ukse vahele sain. Ja see ei ole öeldud etteheitena. Lihtsalt aeg nõuab arusaamade muutust, aga need muutused ei tule iseenesest. Seega ongi üks mu töö olulisemaid sihte haigla sotsiaaltöötajana ravimeeskonna koolitus. Seda kõige laiemas tähenduses. Aga päris selge on, et mul ja mu ametikaaslastel on haiglates veel väga suur tööpõld harida.

Nüüd tööst inimesega. Kui rääkida haigla sotsiaaltöötaja töö praktilisest poolest – et kuidas siis seda sotsiaaltööd osakonnas tehakse –, siis mina üritan alustada juba enne patsiendi meie juurde saabumist. Uurin järele, kas tal on ikka olemas ravikindlustus, kui pikalt ta on juba haiguslehel olnud, mis ravi ta on saanud jne. Esimesel pikemal vestlusel katsun jõuda selgusele sellest, kellest koosneb ravile tulnu toetajaskond: kes on talle abiks koduste asjade eest hoolitsemisel jne. Võib-olla saan seejuures ise appi tulla kellegagi läbirääkimisel, kokkulepete sõlmimisel, et kõik vajalik saaks tehtud.

PRAKTILISED ASJAD

Enamasti räägime haigestunud inimesega ka rahaasjadest. Vahel saan aidata kas või mõne pisiasjaga, olgu näiteks uue ja säästlikuma telefonilepingu sõlmimine. Tegusat ja töist elu elav ja terve inimene ei pruugi mõeldagi sellele, kas tema kümme aastat tagasi sõlmitud telefonileping on ikka kõige säästlikum. Haigestumise järel aga sissetulekud vähenevad ning ravi toob paratamatult kaasa hulga lisakulusid. Kui saame parema mobiililepinguga iga kuu kas või kümme eurot säästa, on seegi asi.

Kummalisel kombel leidsin ka juriidilise võimaluse, kuidas kuid haiguslehel olev inimene sel ajal siiski rahata ei jääks. Variant on tegelikult lihtne: tuleb üks haigusleht ära lõpetada ja järgmisel päeval alustada uut. Paljud ei oska seda küsida.

Räägin inimesele hästi põhjalikult kõikvõimalikest teenustest, mis võiksid talle kas juba ravi ajal või siis hiljem – taastumisperioodil – abiks olla. Tõenäoliselt pole terved inimesed elu jooksul kordagi lugenud sotsiaalhoolekandeseadust – miks peakski? Nad on ehk ... kuulnud sõnu „rehabili... „tugiisikuteenus" jne, aga ... tessegi tulnud nende vastu ... mat huvi tunda, sest terve ... ei hakka mõtlema, et see ... ühel päeval ka teda puudu... äkitselt aga ongi ta silmitsi ... le keerulise maailmaga.

Aastaga viib vähk Eestist endaga kaasa 4000 inimest. Käsikäes ulatuksid nad Viru väljakult presidendilossini. Nende inimeste, samuti nende lähedaste hingerahu jaoks saab väga palju ära teha.

LÄBI KEERDKÄIKUDE

Nüüd ongi minu ülesanne ... haige sellest keerukusest lä... tada. Seletada talle lahti, ... küsida sotsiaalkindlustus... mida valla, linna või linna... siaaltöötajalt või veel kus... dusel saan olla abiks taotluse... mistamisel, sest seegi pole ... jale lihtne. Kuidas näiteks ... koduõe teenust, mis kahju... gi kõikjal üle Eesti senini ... dav; mis mahus ja mis ... maksab taastusravi eest ... sa; milliseid teenuseid pak... erameditsiin, mis hinnaga ...

EESTI VÄHILIIT JAGAB INFOT JA TUGE

Tasuta nõuandetelefon
- lauatelefonilt 800 2233 tööpäeviti E–R 10–12 ja 18–20
- mobiiltelefonilt 631 1727 (hind vastavalt helistaja kõnepaketile)

Kodulehelt www.cancer.ee leiab tähtsamad kontaktid, vähipatsien... ühingud üle Eesti, infot psühholoogilise toe, teraapiate, nõustamis... lituste, rehabilitatsiooni, proteeside, valuravi ja koduse toetusravi võimaluste... Samuti info ja nõuanded vähihaige hooldajale ning lähedastele, ülevaade ... andlusest ja palju muud.

Heiko Kruusi

Kui jätta välja päris algusjärgus avastatud vähiga patsiendid, siis valdavalt toob pahaloomuline kasvaja kaasa ka töövõime vähenemise. Kas või ajutiselt. See aga tähendab, et haigel tuleb töötukassas läbi teha töövõime hindamise protseduur, taotleda sissetulekute säilitamiseks töövõimetoetust ja näiteks tööalast rehabilitatsiooni. Võib-olla läheb tal vaja abivahendeid. Neid peab jällegi oskama taotleda. Üsna suurel osal meie patsientidest on mõistlik lisakulutuste korvamiseks vormistada ka puue, sest siis on võimalik taotleda puudetoetust. See pole suur, aga siiski abiks.

Kõikide nende toimingute juures saangi sotsiaaltöötajana olla inimesele nõuandja ja suunaja. Mis on samuti tähtis – minu käest saavad haiged ja nende pereliikmed teavet ühingute ja seltside ning nende pakutava abi kohta.

Isiklik on tagaplaanil

Omaenda kogemust vähiga ma sotsiaaltööd tehes jutuks ei võta. Kogemusnõustamine ja sotsiaaltöö on kaks eri asja ning neid pole mõistlik omavahel sassi ajada. Kui alustasin ja veel täiesti roheline olin, ütlesin küll mõnes keerukamas olukorras, et ma tegelikult tean omastki käest, mida vähk tähendab ja milles selle haiguse ravi seisneb. Mõistsin üsna pea, et mu oma läbielatust kõnelemine ei aita mul sotsiaaltöötajana inimest kuidagi aidata. Pigem tekitas see patsientides isegi vimma: näed, sina pääsesid, aga mina siin...

Kuigi ma sellest ei räägi, on isiklikud kogemused mulle siiski väga suureks abiks. Ma lihtsalt tean ja mõistan. Päris palju. Näiteks seda, et kui saabub teatud ravimeid saanud inimene, peame toitesegu tellima, sest ta suu on villides ja ta pole võimeline tavalist toitu sööma. Ma tean omast käest, mis tunne see on, kui sul ühel hommikul kammides pool peatäit juukseid pihku jääb. Tean, mismoodi tunneb inimene end pärast operatsiooni ärgates või aasta pärast ravi lõppu arsti juurde järelkontrolli minnes. Sotsiaaltöötajana ma tean nüüd, kuidas saab vähihaigeid neis olukordades aidata.

Ühingu tegevuses ma enam eriti aktiivselt kaasa ei löö. See oleks nagu töö koju kaasa võtmine. Sotsiaaltöötajana püüan anda endast töö juures maksimumi ning olla õhtuti pere ja iseenda päralt.

Kristi Luksep
Põhja-Eesti regionaalhaigla onkoloogia- ja hematoloogiakliiniku sotsiaaltöötaja

Eesti ainus palliatiivravi meeskond

Palliatiivse ravi tähelepanu keskmes on elukvaliteet, selle säilitamine ja võimalustekohane parandamine. Põhja-Eesti regionaalhaigla palliatsiooniteenistuses töötavad teenistuse juhataja ja koordinaatori kõrval spetsialistidest:

- **Õde-nõustaja** – aitab lahti mõtestada infot, mida arst on haiguse kohta andnud; õpetab leidma usaldusväärset lisateavet haiguse ja sellega toimetuleku kohta; aitab luua kontakte vajalike spetsialistidega; on võimalike edaspidiste küsimuste ja probleemide tekkimise korral kontaktisik patsiendi ja meditsiinipersonali vahel. Pöörduda võivad nii onkoloogilist haigust põdevad patsiendid kui ka nende lähedased. Saatekirja vaja ei ole.
- **Neli psühholoogi** – töötavad koostöös järelravikliiniku ning onkoloogia- ja hematoloogiakliinikuga. Vastuvõtule võivad pöörduda patsiendid ja nende omaksed. Saatekirja vaja ei ole.
- **Kuus sotsiaaltöötajat** – töötavad koostöös onkoloogia- ja hematoloogiakliiniku ning vajaduse järgi teiste kliinikute ja erakorralise meditsiini osakonnaga (onkoloogilised patsiendid), järelravikliiniku ja õendusabi osakonnaga, samuti Hiiu 44 kiiritusravi-, hematoloogia- ja dialüüsipatsientidega.
- **Hingehoidja-pastor ja kaks hingehoidjat** – töötavad koostöös järelravikliiniku, statsionaarse õendusabi osakonna ning onkoloogia- ja hematoloogiakliinikuga. Hingehoidja tööks on olla kannatavale või kriisis inimesele toeks ta enda vajadustest ja veendumustest lähtudes. Ta hoolitseb inimese kui terviku eest, keskendudes eksistentsiaalsetele, hingelistele ja usulistele teemadele. Pöörduda võivad patsiendid ja nende lähedased. Saatekirja vaja ei ole.

Palliatiivravi talitus teeb koostööd järgmiste struktuuride ja spetsialistidega:

- **Valuravikabinet**
Kaks valuraviarsti nõustavad kroonilise valu all kannatavaid patsiente valuravimite kasutamise vallas. Pöörduda võivad kõik vähipatsiendid saatekirjata, muu kroonilise valuga patsiendid regionaalhaigla eriarsti saatekirja alusel.
- **Stoomikabinet**
Kabineti õde nõustab stoomiga patsiente, eemaldab õmblusi, teeb sidumisi. Ka on tema tööks operatsioonieelne nõustamine, patsientide lähedaste nõustamine, praktilised nõuanded ja konsultatsioonid kolleegidele, näiteks osakondade õdedele ja hooldajatele.
- **Haigla teabetuba**, kus töötab kaks nõustajat.
- **SA Vähihaigete Toetusravi**
- **Logopeed** – pöörduda võib kõne- ja neelamishäiretega seonduvate probleemide korral.
- **Toitumisnõustaja**
- **Taastusraviarst**

Kas eurorahadega hakatakse looma uusi puudega inimeste kombinaate?

Europrojektiga investeeritakse Eesti erihoolekandesse 56 miljonit eurot, et sulgeda suured erihooldekodud ja luua üle Eesti väikeste kogukondlike teenusepaikade võrk. Ometi tundub, et mõneski paigas kerkivad euroraha toel just uued hoolduskombinaadid. Miks?

Nagu varemgi kirjutanud oleme, antakse Eestile Euroopast raha deinstitutsionaliseerimiseks (DI), millel on kaks eesmärki:

- Suurte erihooldusasutuste likvideerimine. Sotsiaalministeerium on võtnud plaani sulgeda Võisiku, Erastvere, Sõmera, Koluvere, Imastu ja Tori hooldekodu.
- Väikeste, mitte üle 30 kasutajaga teenusepaikade loomine kogukondadesse üle Eesti, kuhu kolitakse suurte hooldekodude senised elanikud. Väiksemas mahus on plaanis rahastada ka uute kogukonnas elamise teenuse kohtade juurdeloomist, et erihoolekandele pääseksid ligi ka uued kliendid. Näiteks vaimupuude või psüühikahäirega täisealised, kes elavad oma pere hoole all, aga vajaksid samuti tuge.

Eurotoetuse kasutamise juhend näeb ette, et uued teenusekohad ei tohi olla suuremad kui 30 inimese jaoks. Ja isegi selle raames tuleb kliendid grupeerida nii, et koos elaks ja tegutseks viis-kuus, maksimaalselt kümme inimest. See põhimõte puudutab nii ööpäevaringse kui ka kogukonnas elamise teenuse kasutajaid.

Saja kliendiga keskused?

Nüüd on aga tekkinud kummaline olukord: eurorahade põhiline kasutaja AS Hoolekandeteenused valmistub püstitama sulgemisele minevatest erihooldekodudest välja kolivate elanike jaoks uued eluhooned ka Tallinna kahe suurima päevakeskuse – Juksi ja Käo krundile.

Juks ja Käo on Tallinna linnale kuuluvad asutused. Need on ühtlasi Eesti suurimad päevakeskused. Juks tegutseb Mustamäel, endises Tallinna lastekodu majas, mida ümbritseb kaunis männimets. Juksi päevahoius ja töökeskuses käib igapäevaselt ligi 50 mõõduka ja raske vaimupuudega noort täiskasvanut. Ühes Juksi majatiivas elab kümmekond klienti ka ööpäevaringsel teenusel. Maja teises küljes tegutseb Tallinna sotsiaaltöökeskus oma hoopis teistsuguse klientuuriga.

Käo päevakeskus asub Lasnamäel, tüüpprojekti järgi ehitatud lasteaiahoones. Ka seal käib 50 hoolealust, kel on raske või sügav vaimupuue või liitpuue. Lisaks asub majas Tallinna lastekodu intervallhoiu teenuse üksus. Nagu lasteaedadel ikka on maja ümber õueala. Ümberringi on tihedalt maju täis magalapiirkond.

Europrojekti raames plaanitakse ehitada Juksi territooriumile elu- ja tegevusruumid 30 inime[illegible] kolitava hooldekodukliendi [illegible] ja Käo keskuse õuele 24 kliendi[illegible] jaoks. Rahataotluse on Hoolekan[illegible]deteenused sisse andnud ja se[illegible]le on heaks kiitnud ka vastav[illegible] maatükkide omanik Tallinn.

Ka Käo keskuse lapsevanem[illegible] koos töötajatega on avaldanud [illegible]vi ehitada hoones oma maja [illegible] teenuse saajatele tuleviku [illegible] välja kümmekond ööpäevaring[illegible] elamise kohta. Kuhugi peava[illegible] päevakeskuses käijad edasi [illegible]ma, kui nende vanemad kus[illegible] Taotlusvoorust raha jagamise [illegible]se peaks sotsiaalministeerium [illegible]ma veel enne aastalõppu.

Teie siia ei saa!

„Ega me asjast tegelikult [illegible] ei tea. Septembri algul käis Hoole[illegible]kandeteenuste esindaja meil [illegible]tumas ja juttu oli vaid sellest, [illegible] kui midagi peaks siia tulema, [illegible] meie noored sinna elama ei [illegible] Tegelikult elasime siiani [illegible]ses, et kuna meie territoorium [illegible] nii väike, siis ehk linna detail[illegible]neering ei võimaldagi siia [illegible] juurde ehitada. Meil kaoks [illegible]liselt õueala ära ja mõelda, [illegible] ju meil on ratastoole. Laste[illegible] intervallhoiuteenus oma 15 [illegible]sega veel lisaks. Ruumi õues [illegible] praegugi väheks," ütleb Käo kes[illegible]se juhataja Merike Melsas [illegible]kul toonil.

Ta lisab, et ei näe, kuidas [illegible] erinevad teenused ja kliendid [illegible] teist rikastama hakkaksid ja [illegible]

Ka Juks paisub aasta-aastalt suuremaks, sest koolidest tuleb tuge vajavaid noori igal kevadel juurde. Kas varsti asub kommunaalsel rohealal terve puudega inimeste linnak? TIINA KANGRO

paremaks läheks, kui kõik on üksteise kõrval. „Loomulikult ei tea ka meie lapsevanemad veel midagi, sest me isegi ei teadnud sellest asjast viimase ajani midagi täpset," ütleb ta. Melsas lisab, et paar päeva tagasi saabus neile kiri Hoolekandeteenustelt, mis ei jätnud võimalust arvata, et plaan teoks ei saa.

„Meile teatati, et linna kinnisvaraosakonna poolt ei ole takistust meie krundile uue maja ehitamiseks. Ja et isegi sotsiaalkindlustusametiga on juba kokku lepitud, et ka meie päevakeskuse hoolealused võivad soovi korral ennast järjekorda panna, et kunagi tulevikus meie õue kerkivasse ööpäevaringse teenuse üksusse koht saada," tunnistab ta.

See muidugi kõlab ilusti, aga uus klient pääseb teenusele alles siis, kui mõni senine lahkub – näiteks pensionile, teise ilma või ka omal soovil kuhugi mujale elama. Sulgemisele minevate hooldekodude elanikest, kelleks on põhiosas endised lastekodulapsed, on ju paljud alles noored või keskea kandis inimesed. Neid tuleb igal aastal lastekodudest ka vähehaaval juurde ja nad pääsevad teenusele eelisjärjekorras.

Äkki neist on abi?

Juksi päevakeskuse juhataja Irina Kalde vaatab asjale positiivsemalt. „Kuigi meie päevakeskuse klientidele selle arendusega teenusekohti juurde ei tule ja uued kliendid ka meie päevakeskust kasutama ei hakka, siis hea on see, et uute majade juurde on planeeritud rajada ka spordi- ja mänguväljakud. Neid saavad ühisel õuealal kasutada ka Juksi kliendid. Uue ehituse juurde ehitatakse välja sissesõidu- ja kõnniteed, tänavavalgustus jne," loetleb Kalde asja häid külgi. Samuti loodab ta abi territooriumi korrashoiu juures.

Seda, kas kaheksakümmend vaimupuudega inimest ühes kohas elamas-tegutsemas pole uus kombinaat, millesarnased riik on otsustanud europrojektiga likvideerida, ta oma vastuses ei kommenteeri. Näib, et teemat pole arutatud ka päevakeskuse klientide lähedastega, sest mida on arutada, kui kõik on veel lahtine selles osas, kas uued majad üldse tulevad.

Irina Kalde nõustub, et ka paljud Juksi praegused hoolealused vajaksid võimalust pääseda kogukonnas elamise või ööpäevaringse hoolduse teenusele. „Paljud neist on juba keskeas, nende vanemad hakkavad saama seitsme- või kaheksakümneseks ning ühel hetkel nad ei suuda enam abistada oma last kodus," selgitab Kalde.

Siiski arvab ta, et koduste vaimupuudega inimeste jaoks on ainus lahendus see, kui nende pered asja käsile võtavad ja need elukohad oma lastele ise rajavad.

Supp on sogane

Kui Juksi ja Käo juhid on arvamusel, et uute elanike saabumine nende õuele ei too kaasa ühisosa igapäevastes tegevustes ja asutused jäävad tegutsema kumbki oma klientidega eraldi, siis euroraha haldava sotsiaalministeeriumi vaade on teistsugune.

„Toetavate teenuste pakkumises on meie teada Tallinnas välja arendatud mitmeid keskusi üle linna. Efektiivsema majandamise huvides on kindlasti mõistlik teatud hulk toetatavaid tegevusi koondada ühte kohta. AS Hoolekandeteenused on planeerinud oma teenuskohad eeldatavalt koostöös ka nende toetavaid teenuseid pakkuvate teenusepakkujatega ning kuni 30-kohalised teenuseüksused majutusega teenuse pakkumiseks ei peaks tekitama mainitud „kombinaadi" laadset olukorda," selgitas Puutepunktidele sotsiaalministeeriumi asekantsler Rait Kuuse. „Päevaseid tegevusi tehakse eeldatavalt ühiselt koos kõigi teenusesaajatega," avas ta ministeeriumi ootuse.

Seega võiks kokkuvõtteks öelda, et supp on sogane. Igal juhul oleks asjaosalistel viimane aeg deinstitutsionaliseerimise põhimõtted uuesti ja hoolikalt läbi lugeda. Igatahes peaksid asjas kaasa rääkima ka päevakeskuste hoolealused ja nende perekonnad. **Tiina Kangro**

RIIGIKOGUS ON TEISE LUGEMISENI JÕUDNUD RAVIKINDLUSTUSE SEADUSE MUUDATUSED, MIS TOOKSID PISUT LEEVENDUST HAMBARAVI VÕIMALUSTESSE.

Puudega inimeste jaoks hakkab võit seisnema põhiliselt selles, et senist 19-eurost hambaravihüvitist suurendatakse 85 euroni aastas. Plaanist lubada proteesihüvitist kasutada ka hambaraviks ei näi aga midagi välja tulevat.

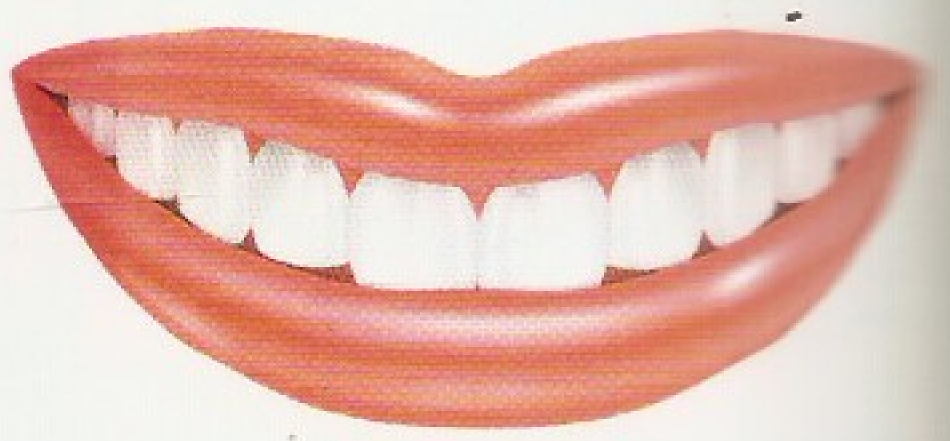

KAS VALGE NAERATUS TULEB?

	PRAEGU	PÄRAST SEADUSE MUUTMIST
1	Alla 19-aastaste laste ja noorte hambaravi eest tasub haigekassa. Tasuta hambaravi, sh osal juhtudel ortodontiat on võimalik saada hambakliinikutes ja -kabinettides, millel on vastav leping haigekassaga. Rahastatakse teenuseid, mis on kirjas haigekassa tervishoiuteenuste loetelus.	Jääb samaks.
2	Puudega lapsed võivad saada haigekassa kulul ka üldnarkoosis hambaravi Tallinna lastehaiglas ja Tartu ülikooli kliinikumi stomatoloogiakliinikus. Nii narkoos kui ka ravi on tasuta.	Jääb samaks.
3	Töövõimetus- ja vanaduspensionäridel ning osalise ja puuduva töövõimega inimestel on õigus saada aastas ühekordselt 19,18 eurot hambaravihüvitist, kui nad on käinud hambaarsti juures. Hüvitise taotlemiseks tuleb haigekassale esitada hambaraviteenuse eest tasumist tõendav dokument (arve) ja avaldus (vastaval blanketil). Hüvitis makstakse välja ükskõik millise hambaarsti juurest saadud arve alusel, olgu Eestis või välismaal.	Tuleva aasta 1. juulist tõuseb hüvitis 85 euroni aastas, kui inimese hambaravi arve on olnud vähemalt 100 eurot. Kui hambaravi kasutatakse väiksema summa eest, tasub riik sellest 85 protsenti (näiteks 40-eurose arve korral hüvitab haigekassa 34 eurot ja inimesel endal tuleb maksta 6 eurot). Hüvitis muutub mitterahaliseks. See tähendab, et seda saab kasutada vaid neis hambaravikliinikutes ja -kabinettides, mis on haigekassa lepingupartnerid.
4	Inimestel, kel on tervishoiuteenuse tagajärjel tekkinud suurenenud hambaravi vajadus (kasvajate ravi, traumade kirurgiline ravi jms), samuti lapseootel ja alla 1-aastaste laste emadel on õigus saada aastas 28,77 eurot hambaravihüvitist tasutud raviarve ja avalduse alusel.	
5	Töövõimetus- ja vanaduspensionäridel, osalise ja puuduva töövõimega ning üle 63-aastastel inimestel on õigus saada üks kord kolme aasta jooksul proteesihüvitist 255,65 eurot. Seegi hüvitis makstakse välja sõltumata kliinikust, kus teenus on osutatud. Haigekassale tuleb esitada avaldus ja arve. Eestis võib avalduse esitada ka hambaarsti juures: sel juhul maksab patsient arstile vaid selle osa, mis ületab 255,65 eurot, ja arst/kliinik küsib hüvitise haigekassast ise.	Hüvitise summa ja periood jäävad samaks, kuid 1. jaanuarist 2018 muutub hüvitis mitterahaliseks. Vt eelmine punkt.
6	Puudega täiskasvanutel on võimalik saada üldnarkoosis hambaravi Tartu ülikooli kliinikumi stomatoloogiakliinikus. Raske ja sügava vaimupuudega patsientidel tasub narkoosi eest haigekassa, hambaravi eest tuleb patsiendil maksta ise. Kõikide teiste puuete korral maksab patsient nii narkoosi kui ka ravi eest.	Jääb samaks. Õhus on lootus, et üldnarkoosis hambaravi võimalusi tekib ka mujale Eestis, eeskätt Tallinna. Seadusandjale on esitatud palveid, et raske ja sügava vaimupuudega inimestel hakkaks haigekassa tasuma lisaks üldnarkoosile hambaravi eest. Pole teada, kas palveid võetakse kuulda.
7	Vältimatu abi korras osutatud hambaraviteenus on kõikidele sihtgruppidele tasuta. Vältimatut abi antakse, kui abi edasilükkamine või selle andmata jätmine võib põhjustada abivajaja surma või püsiva tervisekahjustuse.	Jääb samaks.
8	Tööealistel inimestel tuleb kõikide hambaraviteenuste eest, välja arvatud vältimatu abi, tasuda ise.	Tuleva aasta 1. juulist tekib tööealistel õigus saada aastas 30 eurot hambaravihüvitist, arvestusega et hambaravi on kasutatud vähemalt 60 euro eest. Hüvitis on mitterahaline ja seda saab kasutada vaid haigekassa lepingupartneriteks olevates hambaravikliinikutes ja -kabinettides.

ALATI TASUB ABI JA TUGE OTSIDA!

RASKELT HAIGETE LASTE PERED ON OODATUD ABI SAAMISEKS PÖÖRDUMA TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMI LASTEFONDI POOLE.

Lastefond ootab abitaotlusi peredelt, kus kasvab erivajadusega või raske haigusega laps, kelle ravi või hooldamisega seotud kulutused on pere jaoks üle jõu käivalt suured.

Annetajate kaudu toetatakse kõiki Eestis elavaid lapsi, kes vajavad ravi või hooldust, mida Eesti haigekassa, sotsiaalkindlustusamet või kohalik omavalitsus ei finantseeri kas üldse või mitte täiel määral.

„Kuigi tegutseme Tartu ülikooli kliinikumi juures ja see väljendub ka fondi nimes, rõhutame, et oleme abistanud ja abistame ka edaspidi kõiki haigeid lapsi sõltumata sellest, kas nad saavad ravi Tartu ülikooli kliinikumis või kusagil mujal," lisab lastefondi toetusjuht Eveli Ilves.

Tema sõnul ongi see kõige suurem müüt lastefondiga seoses ning fondi töötajatel ja vabatahtlikel tuleb jätkuvalt väga tihti selgitada, et oodatud on absoluutselt kõik Eesti pered, kus kasvab raske haigusega laps. „Püüame abiks olla igasuguste haigusest tulenevate murede korral, olgu need suuremad või väiksemad. Kui taotlus on põhjendatud ja abivajadus kinnitust leidnud, ulatame alati abikäe," räägib ta.

SAMM 1: TAOTLUS

Abi saamiseks tuleks kõigepealt täita taotlusvorm, mille leiab lastefondi kodulehelt www.lastefond.ee/abivajajale. See tuleks saata koos vajalike lisadokumentidega meiliaadressile eveli.ilves@lastefond.ee. Milliseid dokumente vaja, on sealsamas kirjas.

Taotluse võib esitada lapsevanem või ka lapse arst, sotsiaaltöötaja või muu perele lähedane inimene. Kui taotluse täitmise kohta tekib küsimusi, saab nõu ja abi aadressilt info@lastefond.ee.

Taotluse esitamise järel võetakse taotlejaga ühendust, vajadusel täpsustatakse taotluses kirjapandut, konsulteeritakse raviarsti(de)ga ning edasi läheb taotlus lastefondi nõukogule toetusotsuse langetamiseks.

„Reeglina ei kanna lastefond abivajajale üle sularaha, vaid tasub abisaaja esitatud arveid vastavalt nõukogus heaks kiidetud taotlusele," selgitab Eveli Ilves. „Niiviisi oleme kindlad, et toetusraha kasutatakse sihipäraselt ja laps saab tõesti seda, mida oleme otsustanud annetajate raha eest pakkuda," lisab ta.

SAMM 2: KIIRE ABI

Abi saamine käib enamasti kiirelt ja mahuka bürokraatiata, millega pered puutuvad sageli kokku riigilt või omavalitsuselt tuge paludes. „Julgustame kõiki peresid meie poole pöörduma, ka meili teel, et uurida, kas fond saaks neid kuidagi aidata," ütleb lastefondi nõukogu esimees Küllike Saar.

Ligi 16 tegevusaasta jooksul on fond kogunud heade inimeste abil kolme miljoni euro jagu annetusi ning toetanud otsesemalt või kaudsemalt rohkem kui tuhandet last üle Eesti. Veel tuhandete laste ravile on aidatud kaasa Tartu ülikooli kliinikumile ja mitmele väikehaiglale meditsiiniseadmete ja abivahendite ostu rahastades.

Sinu Lastefond

Lastefondi toetus aitas eluvaimu sisse puhuda ka mitmele hoiukodule, mis nüüd tegutsevad juba sotsiaalkindlustusameti rahastusel. ELIISE PUHKUSEPESA

MILLEGA SAAME AIDATA?

Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond on toetanud ravitoitu või ravimeid vajavaid lapsi, haruldaste haigustega lapsi, kuulmispuudega ja vaegnägijaid lapsi, diabeeti põdevaid lapsi, kehakaaluga kimpus olevaid lapsi, laste ravireise välismaale, raviasutustesse sõitmise transpordikulude katmist, abivahendite muretsemist erivajadustega lastele, mitmesuguseid teraapiaid, kogemusnõustamist, psühholoogilise abi andmist asenduskodudes, puuetega laste hoiu- ja tugiteenuseid, raskelt haigetele lastele ja nende peredele suunatud ühisüritusi, aga ka erinevate haiglate lasteosakondi, meditsiinitöötajate täiendusõpet ja alates 2012. aastast Puutepunktide ajakirja tootmiskulude osalist katmist.

ISSN 2228-1312
SAAJA AADRESS:

Viimsi Raamatukogu
Kesk tee 1 Haabneeme Viimsi vald
74001 Harjumaa
Perioodika 01

Püsi-
_nnetus

Üks telefonikõne, igakuine annetus.

Püsiannetusega aitad sadu raskelt haigeid lapsi ka siis, kui see kampaania läbi saab. Helista ainult üks kord Tele2 võrgust ja valitud summa lisandub igakuiselt sinu mobiiliarvele. Tutvu täpsete tingimustega: lastefond.ee

TELE2

900 3003 3 € kuus
900 3010 10 € kuus
900 3020 20 € kuus

lastefond.ee

TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMI Laste fond

Bigbank MOBIGW Vizeum newton

Kui saad aidata. Või kui tead kedagi, kes saab: MTÜ Puutepunktid

arveldusarve
EE452200221053907379

MTÜ Puutepunktid on riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

SEDA AJAKIRJA TOETASITE TEIE!

Raili Veskilt, Kreet Ojamets, Laine Johannes, Lilia Tihane, Ulvi Mellis, Karolina Antons, Moni-ka Miller, Kalev Märtens, Maria Praats, Heldi Käär, Evelin Peda, Alo Suursild, Keit Lipp, Chris-Helin Loik, Sirje Peterson, Anne-Mari Rebane, Hiie Härm, Eevi Sikstus, Külli Taremaa, Eduar[illegible] Välja, Külli Kaljapulk, Karin Kuusik, Maret Kivisaar, Julia Abiševa, Ande Etti, Imbi Suun, Sander Saat, Lea Kallas, Merle Lints, Sigrid Kristin, Nele Lees, Maris Luik, Tarmo Leheste, Si[illegible] Klasberg, Ülle Väina, Külli Reisel, Jane Mõtsar, Ere Tõtt, Kaja Linder, Minija Pääslane, Harri Taliga, Helmen Kütt ja MTÜ Spordiklubi Meduus. Annetustest kogunes 478 eurot, mis ai[illegible] meil ajakirja trükkida ja tellijate postkastidesse saata. Suur tänu kõikidele!

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU · EESTI HOOLDAJATE LIIT · V:E:D:U:R.EE · TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMI Laste fond